

**Çay, şeker ve kahve ithalâtının bir elden idaresi hakkında
1/391 numaralı kanun lâiyhası ve İktisat ve Bütçe
encümenleri mazbataları**

T. C.

Başvekâlet

Muamelât müdürlüğü

Sayı 6/1602

12-VI-1932

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Çay, şeker ve kahve ithalâtının bir elden idaresi hakkında İktisat vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 9-VI-1932 tarihli içtimasında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâiyhası esbabı mucibesile birlikte takdim olunmuştur.

Muktazasının ifasına müsaade buyurulmasını rica ederim efendim.

*Başvekil
İsmet*

Esbabı mucibe

Şiddetini gittikçe artıran iktisadî buhran karşısında müşkülâta maruz kalan ticarî mübadelelerimizde muvazeneyi muhafaza ve ihracat maddelerimize yeni mahreçler temin etmek için azamî derecede sarfı gayret edildiği ve ticarî vaziyetin istilzam ettiği tedbirin bilâteahhur ittihaz ve tatbikindeki zarureti kendisini ne derece kuvvet ve şiddetle hissettirdiği malûmu devletleridir.

Umumî buhran icabrı ve buna çaresiz olmak üzere alınan tedbirlerin neticesi olarak muhtelif memleketlerde bazı mühim ticaret maddeleri için tatbik olunan karşılıklı ithalât ve ihracat sisteminin memleketimizde de tatbiki zamanı hulûl etmiştir.

Şeker, kahve, çay gibi halkın devamlı itiyat ve ihtiyaçlarına tekabül eden ve ticaret ve tediyeye muvazenemizde dokuz milyon liraya yakın mühim bir mevki işgal eyliyen maddelerin gerek ihraç edildikleri memleketlerdeki istihsal ve ticaret şartlarının mütekâsif bir vaziyet arzetmesinden, ve gerekse bu memleketlerin, ihracında müşkülâta maruz kaldığımız bazı maddelere betahsis tütünlerimizi aynı şerait dahilinde mübayaa etmek hususunu gösterdikleri imkân ve kabiliyetlerden azamî derecede menfaat temin eylemek düşüncesinden mülhem olarak karşılıklı ithalât ve ihracat usulünün bu üç madde hakkında tatbikinde fayda mütalea edilmiş ve bunlara taallûk eden ticaretin bir elden idaresini temin için merbut kanun lâiyhası tanzim edilmiştir.

Ancak devamlı bir takip ve dikkata ihtiyaç gösteren karşılıklı ithalât ve ihracat usulünün tatbiki, ticarî ve malî teşkilâtı tamamilen inkişaf etmiş olan yerlerde hususî teşebbüsler marifetile icrası kabil ise de, memleketimiz iktisadî teşkilâtı henüz bu tekemmül derecesini ihraz etmiş olmadığından bu tedbirden umulan müsbet neticelerin tamamilen tahakkukunu temin için şeker, çay ve kahveye munhasır ithalâta taallûk eden işlerin Hükûmet tarafından idaresinde zaruret mülâhaza edilmiş ve işbu zaruret lâiyhanın birinci maddesinin maksadı vazını teşkil eylemiştir.

Hükûmetçe birinci maddede zikredilen salâhiyet istimal edildiği takdirde şeker, kahve ve çayın yalnız memlekete bir elden ithali işi takas komisyonuna tevdi edilecek ve komisyon ithalât komisyoncusu vaziyetinde kalarak her hangi bir kâr elde etmek ve memleket dahilinde perakende

satış yapmak cihetlerine tevaccüh etmeksizin ithal eylediği bu maddeleri toptancı tacirlere tevzi edecektir. Bu suretle işbu maddelere taallük eden karşılıklı ihracat ve ithalât işi ile bu işin bir merkezden idaresi hususlarının esaslı ve muvazaadan ari bir şekilde cereyanı temin edilmiş bulunacaktır.

İktisat encümeni mazbatası

T. B. M. M.

İktisat encümeni

Karar No. 44

Esas No. 1/391

27 - VI - 1932

Yüksek Reisliğe

Çay, şeker ve kahve ithalinin bir elden idaresi hakkında olup encümenimize havale buyurulan kanun lâyihası İktisat vekili Beyefendinin huzur ile tetkik ve müzakere edildi.

Şiddetini gittikçe arttırmakta olan iktisadî buhran sebeble memleketteki stok miktarı fazla olan malların şeker, kahve ve çay ithalâtına karşılık gösterilerek toptan satılarak ihracı suretile ticarî muvazenenin teminini istihdaf eden bu lâyiha encümenimizce esas itibarile muvafık görülmüştür.

Verilen izahata nazaran bu işte kendisinden istifade edilecek olan takas komisyonunun vazifesi bu mevaddı ithal edenlerle bunların istedikleri evsafıta malı verebilmeğe muktedir ecnebi müessesatla görüşmek ve alacakları Türk mahsulâtının cins ve miktarını tesbit ederek mukavele aktine tavassut etmekten ibaret olduğu anlaşılmıştır.

Ancak bu mezuniyeti istimal etmeyipte aynı maksadı ithalâtçı tacirlerimiz marifetile temin edileceğine Hükümetçe kanaat hâsıl olduğu takdirde tüccarı da bu uğurda çalıştırabilmesi için fıkra ile bu hususa ait salâhiyet tanınmış birinci madde o suretle tadilen kabul olunmuştur.

Diğer taraftan kanunun neşrine tekaddüm eden müddet zarfında yapılmış mukavelelerden tüccarın zararına mahal vermemek üzere ikinci bir madde ilâvesine lüzum görülmüştür.

Lâyihanın ikinci maddesi, üçüncü maddesi, dördüncü madde olarak kabul olunmuştur.

Havalesi veçhile Bütçe encümenine tevdi olunmak üzere Yüksek Reisliğe takdim olundu.

İktisat E. Reisi	Bu M. M.	Kâ.	Aza	Aza	Aza
İzmir	Bursa		Trabzon	Maraş	Aksaray
M. Rahmi	Dr. R. Ferit		Danış	Nuri	Yaşar
Aza	Aza				
Ankara					
Eşref	A. Hamdi				

İktisadî muvazenenin tanzimi için karşılıklı ithalât ve ihracat sistemini kabul etmek zarureti günün mübrem ihtiyacıdır. Fılvaki senelerin devren biriktirdiği ihracat mallarımızdan başlıcasını teşkil eden bütün mahsulümüzün ve buna mümasıl mahsulâtımızın ithalât emvalinden bazılarına karşılık tutularak elden çıkarılmasını temin etmek için mübadele usulünü tatbik etmek ve bunu Devlet elile ifa etmek zarureti aşikârdır. Çünkü bizim gibi, uzak hedefe yakın zamanda kavuşmak ihtiyaç ve ihtiyakında bulunan ve fakat yaratma ve yaşatma şartlarını tekâsüf ettirmiş, ticaret ve ziraat teşkilâtlarını tamamladığımız olanlara karşı mukavemet kudreti mahdut olanların iktisadî kabiliyet etmelerini intizar etmek pek safdilâne bir tevekkül olmakla beraber telâfisi imkânsız feci akibetlere münecer olur. Bu itibarla stok halde kalan mahsulâtımızın ihracatını temin etmek için bazı eşya ve emvalin Devlet elile ithali esasını teşkil eden birinci maddenin aynen kabulü pek tabii görülmüştür:

Ancak Hükümetin esbabı mucibesinin son fıkralarından anlaşıldığına göre Devletin takasa tavas-

suttan ibaret olduğu zikredilen vazifesini takviye etmekle beraber mahreçleri çoğaltacak elleri arttırmak ve ithalât mevsim ve miktarlarını ihtiyaca göre tayin ve tesbit edecek kabiliyette olanları alâkalandırarak mümarese ve melekelerinden istifade etmek maksadile ikinci müstakil bir madde ilâvesi teklif edilmiş ve kabul edilen işbu madde bilâhare katiyet ifade etmiyen tarzda tebdil edilerek birinci maddeye fıkra şeklinde ilâve edilmiş olmasına muarız kalmak zarureti hâsıl olmuştur. Çünkü fıkranın mezuniyet verilebilir kaydile takyidi teklifteki maksadı ve ruhu zayıflatmış hatta fıkranın tamamını kıymet ifade etmiyen bir şekle koymuştur. Bununla beraber fıkranın ilâvesinde kabul prensibi mezuniyet kaydinin ilâvesi suretile tearuz teşkil ettirilmiştir.

Müşterek gayenin istihsalı için aynı cinsten olan kuvvetleri Devlet elile birleştirmek suretile tesis edilecek uzviyetlerin topluluk hareketlerinden doğacak hasıla iktisadî inkişafımız için daha faydalı olacağı gibi daha esaslı ve devamlı bir tedbir olacağı mülâhazasile birinci maddeye ilâve edilen fıkranın aşağıda yazılı tarzda tadilini zarurî görmekteyiz.

Fıkra :

“ Bu maddeleri memlekete ithal etmek isteyenler ithalâtları kıymetine muadil Hükûmetin tayin edeceği Türk malından çıkarmak suretile getirebilirler. İşbu muamele Hükûmetin murakabesine tâbi tutulur,,.

Samsun mebusu

Aydın mebusu

Emin

Fuat

Bütçe encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Bütçe encümeni

M. No. 175

Esas No. 1/391

28 - VI - 1932

Yüksek Reisliğe

Çay, şeker ve kahve ithalinin bir elden idaresi hakkında İktisat vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 9 - VI - 1932 tarihli içtimasında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihasının takdim edildiğine dair Başvekâletin 12 haziran 1932 tarih ve 6/1602 numaralı tezkeresile İktisat encümeninin lâyiha hakkındaki tadilâtı ve esbabı mucibesi encümenimize havale edilmiş olmakla İktisat vekili Beyin huzuruna tetkik ve mütalea olundu :

Şeker, kahve ve çay gibi tâbi buldukları gümrük resmi sif fiatlarına nazaran çok yüksek ve binaenaleyh gümrük varidatının bütçe ile derpiş edilen miktarının tahakkukunda mühim bir âmil teşkil eylemekle beraber vâsi mikyasta döviz ihraçını intaç etmiyen maddeler ithalinin serbest bırakılması muhtelif vesilelerle encümenimizce mütalea ve tetkik edilerek içinde bulunduğumuz şerait dahilinde ehemmiyetli bir mevzu teşkil eden varidatın tahakkuku noktai nazardan muvafık ve tavsiyeye şayan görülmüştü.

İktisat ve Maliye vekilleri Beylerce dahi bu noktai nazara iştirak edilmiş ve ancak dünya vaziyeti muvacehesinde her fırsattan istifade ederek gerek millî parayı korumak ve gerek alelûmum muamelât haeminin küçülmesine az çok mâni olarak muhtelif varidatı mümkün mer-tebe kabili tahakkuk bir vaziyette bulundurmamak ve bunların dahi fevkinde olmak üzere müstah-sillerimizin menafiini siyanet etmek üzere ihracatımızı teshil eylemek için bu mevaddı takasa tâbi tutmak hususunda salâhiyeti tazammun eden bu lâyiha ihzar edilmiş bulunmaktadır

Filhakika memleketimize çay ve kahve ithal eden memleketler istihsal mevaddımızın müşterileri meyanında olmamak dolayısıyla ticaret muvazenesi itibarile bize karşı daima aktif vaziyette bulunmaktadırlar. Bu mevaddın ithaline mukabil bir kısım emtiyamızı satın almağa esas itibarile muvafakat eden bu memleketlerle takas muamelesine girişmek cidden yerinde istihsal edilecek bir tarz ve tedbir olacaktır.

Şeker hakkında da aynı mütalea ve zaruret varittir. 1 hazirana kadar sipariş edilmiş olan ve miktarı on iki milyon kilo kadar tahmin edilen ve elyevm antrepolarında bulunan miktarlar ile on beş, on altı milyon kiloyu bulan şekerin ithali serbest kalacağına nazaran takriben altmış milyon kilo raddesinde bulunan umumî ithalâtın dörtte üçünü takas muamelesine tâbi tutmak beş altı milyon raddesinde ihraat emtiyasının ihraatını temin etmekle beraber memleket dahilinde bu maddeye olan ihtiyacı da herhangi bir tazyika maruz bırakmayacaktır.

Bu itibarla encümenimiz lâiyhayı İktisat encümeninin tadili veçhile ve yalnız birinci maddeyi (halen mevcut vergi ve resimlere herhangi bir kesrin inzımamını ve hülâsa bu işte bir malî gaye takip edilmesini intaç eylememek) hususunda bir kayıt ilâvesile kabul eylemiştir.

Tatbikatta ithalât tüccarı siparişlerini miktar ve cins itibarile tayinde serbest ve yalnız Hükûmetçe tesbit edilecek şekle göre muayyen bir merci vasıtasile yapacaklarına ve ithal de icabına göre serbest bulunacağına nazaran tüccarın herhangi bir suretle mutazarrır olması veyahut bu mevât fiatlarına bir şey zammemesi varit görülmüyorsa da ihraç edilecek istihsal mevaddımızın tayin ve tesbiti Hükûmete ait bulunmak itibarile ihraat işi doğrudan doğruya bu taeirlere tahmil edildiği takdirde bunların, ihraç müşkülâtı aynı olmayıan muhtelif mevaddın ihraatı mecburiyetinde kalmaları ve binnetice seyyan vaziyette bulunmamaları mevzubahs olabileceğini nazarı itibara alan encümenimiz bu vaziyetin ihdasından içtinap edilerek külfetlerin tesavisini temin etmek hususunda Hükûmetçe azamî gayretin sarfedilmesini hassatan tavsiyeye şayan görmektedir.

Bundan başka ithalât tacirlerinin yegân yegân Hükûmetçe tesbit edilecek istihsal mevaddının ihraatı mecburiyetine tâbi tutulması aynı zamanda bazı muvazaalara dahi sebep olacağı için Hükûmetin gerek ithal ve gerek ihraç işlerinin daha azmahzurlu olan şekillere rapteylemek hususunda mümkün olan muvaffakiyete vâsıl olmasını da İktisat vekili Beyin bu husustaki isabetli görüşünden bekleriz.

Meselenin prensip cihetinin hal ve tesbiti mütehassıs encümenin mevzu ve salâhiyetine dahil olmakla beraber umumî mahiyette bulunan salifüzzikir mülâhazatımızı kaydeyledikten sonra bu lâiyhanın tatbikat itibarile Devlet bütçesine her hangi yeni bir külfeti şimdilik tahmil etmiyecek mahiyette bulunduğunu da ilâve ve eüzi tadilâtala kabul eylediğimiz lâiyhayı tereihan ve müstacelen müzakere edilmek üzere Umumî heyetin yüksek tasvibine arzederiz.

Reis	Reis V.	M. M.	Kâ.					
Gümüşane	Konya	Konya	Tokat	Aksaray	Çorum	Isparta	Niğde	Giresun
<i>H. Fehmi</i>	<i>K. Hüsnü</i>	<i>K. Za'im</i>	<i>Süreyya</i>	<i>A. Süreyya</i>	<i>Mustafa</i>	<i>Mükerrem</i>	<i>Faik</i>	<i>Kâzım</i>

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Çay, şeker ve kahve ithalinin bir elden idaresi hakkında kanun lâyihası

MADDE 1 — Çay, şeker ve kahvenin memlekete ithali işinin bir elden idaresini karar altına almağa Hükümet mezundur.

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden mu-teberdir.

MADDE 3 — Bu kanunun hükümlerini ieraya İera Vekilleri Heyeti memurdur.

9 - VI - 1932

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.
<i>İsmet</i>		<i>Zekâi</i>	<i>Ş. Kaya</i>
Ha. V.	Mal. V.	Mf. V.	Na. V.
<i>Dr. T. Rüştü</i>	<i>M. Abdülhalik</i>	<i>Esat</i>	<i>Hilmi</i>
İk. V.	S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
<i>M. Şeref</i>	<i>Dr. Refik</i>	<i>Ali Rana</i>	<i>Muhlis</i>

İKTİSAT ENCÜMENİNİN TADİLİ

Çay, şeker ve kahve ithalinin bir elden idaresi hakkında kanun lâyihası

MADDE 1 — Çay, şeker ve kahvenin memlekete ithali işlerinin bir elden idaresini karar altına almağa Hükümet mezundur. Ancak işbu maddeleri memlekete ithal etmek isteyenlere ithal edecekleri maddelerin kıymetine muadil olarak Hükümet tarafından tayin dillecek Türk malı çıkarmak şartile mezuniyet verilebilir.

MADDE 2 — 31 mayıs 1932 tarihine kadar yapılmış mukavelelere müsteniden gelecek şeker, kahve ve çay ile işbu kanunun tarihi neşrinde gümrüklere gelmiş bulunan şeker, kahve ve çay bu kanun hükmüne tâbi değildir.

MADDE 3 — Bu kanun neşri tarihinden mu-teberdir.

MADDE 4 — Bu kanunun hükümlerini ieraya İera Vekilleri Heyeti memurdur.

BÜTÇE ENCÜMENİNİN TADİLİ

*Çay, şeker ve kahve ithalinin bir elden idaresi
hakkında kanun lâyihası*

MADDE 1 — Halen mevcut vergi ve resimlere ilâveten malî bir menfaat gayesi takip edilmemek şartile Hükûmet çay, şeker ve kahvenin memlekete ithali işlerini bir elden idare ettirmeğe mezundur.

Ancak işbu maddeleri memlekete ithal etmek isteyenlere, ithal edecekleri maddelerin kıymetine muadil olarak Hükûmet tarafından tayin edilecek Türk malı çıkarmak şartile mezuniyet verilebilir.

MADDE 2 — İktisat encümeninin ikinci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3 — İktisat encümeninin üçüncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4 — İktisat encümeninin dördüncü maddesi aynen kabul edilmiştir.